

Матвієнко Л. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені
адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), matvienko_luymila@meta.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ТЕРИТОРІАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНОГО ФОРМУВАННЯ МИКОЛАЇВЩИНИ

В статті з історичної точки зору розглядається питання становлення територіально-адміністративної одиниці Миколаївщини та перспективи її розвитку.

***Ключові слова:** Миколаївська область, територіально-адміністративна одиниця, процес формування території, регіон, суспільство, історично-ретроспективний аспект.*

Постановка проблеми. Історична доля українського етносу склалася таким чином, що він постійно перебував у вирі доленосних подій та центрів взаємодії різних геополітичних, економічних, соціокультурних чинників. Географічне положення України, характер етногенезу і державотворчих процесів, перетворив її на невід'ємну, органічну частину європейського простору[1].

Проблема визначення та формування оптимальної територіальної основи України є актуальною в наш час. Про це наголошено в низці важливих нормативно-правових документів, ухвалених протягом 2010–2014 років.

Зокрема, в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженій Розпорядженням Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, зазначається, що одним із важливих пріоритетів в системі розвитку сучасної України є визначення чітких меж кожної адміністративно-територіальної одиниці, що сприятиме проведенню структурних реформ та надасть змогу досягти стійкого соціального ефекту за

умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із європейським вектором розвитку українського суспільства [2].

Мета статті – здійснити аналіз процесу формування Миколаївщини як адміністративно-територіальної одиниці Півдня України в історично-ретроспективному аспекті, акцентуючи увагу на його особливостях.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного законодавства України, адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село, тобто частина єдиної території держави, що є просторовою основою для організації й діяльності органів публічної влади.

Адміністративно-територіальна одиниця утворюється за наявності таких факторів, як достатня кількість населення, територія, тощо. Вона має свій певний потенціал, зумовлений географічно, економічно, історично, та інш. Адміністративно-територіальна одиниця формується відповідно до наявного в конкретний момент часу адміністративно-територіального поділу держави. У свою чергу, зміни останнього тягнуть за собою відповідні трансформації адміністративно-територіальної одиниці, що підкреслює їх взаємозв'язок. У більшості країн світу адміністративно-територіальний поділ має історично-усталений характер, затверджується конституційно.

Адміністративно-територіальний поділ – це поділ території держави на певні частини з метою організації управління на місцях. Він формується на загальноукраїнському рівні з урахуванням економічних, соціальних, історичних та національних особливостей розвитку конкретних територій, специфіки розселення [3]. Причому, управління здійснюється органами державної влади, які створюються в адміністративно-територіальних одиницях усіх рівнів – селах і селищах, районах, містах, областях.

Адміністративно-територіальний поділ України почав формуватися давно. За часів Київської Русі існували Київське, Чернігівське, Галицьке, Волинське та інші князівства. У процесі історичного розвитку виникали нові адміністративно-територіальні одиниці (землі, краї, округи, полки тощо).

Тепер розглянемо ретроспективу формування та функціонування Миколаївської області як регіональної одиниці адміністративно-територіального устрою України. Аналізуючи Миколаївську область як територіально-адміністративну одиницю, слід чітко визначити межі розташування зазначеної області.

Територія Миколаївської області розташована на півдні України, у басейні нижньої течії Південного Бугу. На заході вона межує із Одеською, на півночі – з Кіровоградською, на сході – з Херсонською і Дніпропетровською областями. На півдні омивається водами Чорного моря.

Протягом історичного минулого територія сучасної Миколаївської області зазнавала різноманітних адміністративно-територіальних змін.

Загальновідомо, що Південь України був заселений у праісторичні часи. Завдяки сприятливим геокліматичним умовам територія майбутньої Миколаївщини завжди перебувала в центрі міграційних процесів давнього населення. Причому, важливим є той факт, що в один і той самий історичний період територія майбутньої Миколаївської області була одночасно заселена як осілими, так і кочовими народами, при цьому ставши колискою автентичного населення – майбутніх слов'ян.

Не можна оминати увагою факт існування на території сучасного Миколаєва унікального за своїм походженням адміністративного утворення – городища (укріпленого селища) «Дикий Сад», яке є єдиною пам'яткою цього типу доби пізньої бронзи (к. XII – п. X ст. до н.е.). Також були присутні у меншій кількості та значно менші за розмірами тимчасові (сезонні) поселення – стоянки. У більш пізній період історії (античність, середньовіччя) з'явилися міста. Місто – центр ремесла і торгівлі – виникало, здебільшого на основі великого городища [4].

Щодо особливостей територіального устрою стародавньої доби на Півдні України, слід зазначити наступне. У давній період (IV тис. до н.е. – I ст. н.е.) основною «адміністративною» одиницею було поселення – значні за площею території, заселені мешканцями, з притаманними їм певними особовостями,

вираженими кам'яними забудовами, соціальним устроєм та культурними традиціями, що існували тривалий історичний період. Великі поселення мають назву селищ [5].

Антична доба характеризується Великою грецькою колонізацією (VII – III ст. до н.е.). У I – V ст. н.е. відбувається останнє Велике переселення народів, в результаті якого (до VIII ст.) на основі асимілятивних процесів сформувалося три гілки протослов'ян: анти, венеди та склавіни.

Анти заселяли Південь України, створивши протодержаву, яка розпалася у III ст. н.е. в результаті нашествия німецьких племен готів, що були розбиті азійськими племенами гунів (IV ст.).

За свідченням літописця Нестора, у VII – VIII ст. з 14 племінних об'єднань (або союзів) 7 становили основу майбутнього українського народу, а бужани (уличі та тиверці) – проживали на нашій території.

У середині XIV ст. більшість земель сучасної України входить до складу Великого князівства Литовського, кордон якого проходив і через територію сучасної Миколаївської області зокрема.

Протягом XVI – XVII ст. Південь України (в тому числі – і територія сучасної Миколаївщини) був майже незаселеним, в той час як переважна частина України стала складовою Речі Посполитої.

Взагалі, період розвитку України середини XIV – XVII ст. характеризується науковцями як бездержавний, тому в адміністративному відношенні поділ територій регулювався законодавствами Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, а тому майже вся територія України сприймалась як адміністративна одиниця зазначених держав, і питання про внутрішній поділ Українських земель не порушувався.

Хоча вже із середини XVII ст. і до кінця XVIII ст. – період існування Гетьманщини – почали визначилися самостійні, адміністративні одиниці: полки, сотні, курені, що і стало основою для подальшого поступального розвитку

адміністративно-територіального поділу як України в цілому, так і Миколаївщини зокрема [6].

У результаті занепаду Гетьманщини територія Півдня України потрапляє під цілковиту владу Російської імперії, що спричинило нову хвилю адміністративно-територіальних змін. А саме: у 1764 р. створена Новоросійська губернія, яка у 1802 р. була поділена на три: Миколаївську, Катеринославську та Таврійську. Миколаївська губернія, в свою чергу, складалася із 4 повітів. За наказом від 15 травня 1803 р. вона була названа Херсонською. Всі населенні пункти теперішньої Миколаївської області до 1920 р. входили до складу Херсонської губернії. Всеукраїнським 28 січня 1920 р. прийняв постанову про розподіл Херсонської губернії. Центром губернії – став м. Миколаїв[7]. Миколаївська губернія існувала до весни 1923 р.

На підставі декрету ВЦВК на засіданні від 7 березня 1923 р. колишній Миколаївський повіт отримав назву округу і ввійшов до складу Одеської губернії з центром у м. Одесі. Протягом 1923–1930 рр. територія Миколаївської області ділилася між Миколаївським, Первомайським, Одеським і Херсонським округами. У 1930 р. була проведена нова адміністративно-територіальна реформа. Із 15 вересня 1930 р. на території України були ліквідовані округи. У 1932–1937 рр. Миколаївська область ввійшла до складу Одеської.

22 вересня 1937 р. Одеська область була поділена на Одеську і Миколаївську. З 1954 р. Миколаївська область існує в сучасних межах. Вона включає: 19 адміністративних районів, 9 міст, 17 селищ міського типу і 908 сільських населених пунктів [8].

Висновки. Всі перераховані вище історичні факти є загальновідомими, але вони є підтвердженням того, що народи, які перебували на даній території протягом тривалого хронологічного періоду, безперечно, вплинули на формування економічного, соціального історичного, національного базису нашого краю, що дає безперечні підстави для ствердження особливості Миколаївщини як автентичної адміністративно-територіальної одиниці із обґрунтованими перспективами розвитку в майбутньому.

Безперечно, успішне та послідовне унормування територіально-адміністративного устрою сприятиме більш ефективній реалізації Україною політики європейської інтеграції, подальшому розвитку держави загалом. А також забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав на відповідних територіях.

Література і джерела

1. **Хоптяр, Ю.А.** Етнологія: Навчальний посібник. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2008. – 160 с.

2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р. – [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

Проект змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) та Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. – [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://minregion.gov.ua/konceptsiya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230>

3. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та інш. – Т. 5: Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О.Ю. Амосов, (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та інш.; за ред. О.Ю. Амосова, О.С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2011. – 113–114 с.

4. **Гребенников, В.Б., Горбенко, К.В.** Поселения, грунтовые могильники и клады эпохи бронзы на территории Николаевской области (археологическая карта). – Николаев: ННУ имени В.А. Сухомлинского, 2010. – с.6–7.

5. Давнє населення України: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 1999. – С. 186–189.

6. Полонська-Василенко, Н. Історія України: у 2 т. Т.2. Від середини XVII століття до 1923 року. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1995. – с. 161–162.

7. Реабілітовані історією: у 27 томах. – Книга 1: Миколаївська область. – Київ-Миколаїв: Світогляд, 2005. – С. 857–861.

8. Яцунська О.О. Миколаїв від перебудови до незалежності: історико-політичний аналіз: підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.О. Яцунська. – Миколаїв, 2007. – С. 5–9.

References

1. Хоптеар U.A. Etnologiya: Navhalniyposibnuk. / Kam'yanec-Podil'skiynacional'nyuniversitytimeniIvanaOgienka. –Kam'yanec-Podil'skiy: PPMedoboru– 2006, 2008. – 160 c.

2. ProxvalennyaKonceptciireformyvannyamiscevogosamovryadyvannyatateritorial'noiorganizacii vladivUkraini. – [Elektronnijresyrs] : Regimdostypy: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

ProektzmindKonstitucii (shododecentralizacii vladiv) taKonceptciireformyvannyamiscevogosamovryadyvannyatateritorial'noiorganizacii vladivUkraini. – [Elektronnijresyrs] : Regimdostypy: <http://minregion.gov.ua/konceptciya-reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-ta-teritorialnoyi-organizaciyi-vladi-v-ukrayini-333230>

3. Enciklopediyadergavnogoypravlinnya: y 8 t. / Nac. akad. derg. ypr. priPrezidentoviUkraini; nayk.-red. Kolegiya: Y.V. Kovbasuyk (golova) tainsh. – T. 5: Teritorial'neypravlinnya / nayk.-red. kolegiya: O.Y.Amosova, O.S. Ignatenka, A.O. kyznecova. – X.: Vid-voXarRIDYNADY«Magistr», 2011. – 113-114 s.

4. Grebennikov V.B., Gorbenko K.V. Poseleniya, gryntoviemogil'nikii kladi epoxibronzina teritorii Nikolaevskoj oblasti (arxeologicheskaja karta). – Nikolaev: NNY imeni V.A. Syxomlinskogo, 2010. – s. 6-7.

5. DavnenaselennyaUkraini: Navch. Posibnik. – K.: Libid', 1999. – S.186-189.

6. Polons'ka-Vasilenko N. Istoriya Ukraini: y 2 t. T. 2. Vid seredini XVII stolittya do 1923 roky. – 3-te vid. – K.: Libid', 1995. – s. 161-162.

7. Reabilitovani istorseu: y 27 tomax. – Kniga 1: Mikolaivs'ka oblast'. – Kyiv-

Mikolaiv: Svitoglyad, 2005. – S. 857-861.

8. Yacyns'ka O.O. Mikolaivvidperebydovidonezalegnosti: istoriko-politichnij analiz: pidrychnik dlyastydentiv vichixnavchal'nix zakladiv / O.O. Yacyns'ka. – Mikolaiv, 2007. – S. 5-9.

Matvienko L. V., Candidate of Sciences (History), Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Sciences, Humanitarian Institute of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), matvienko_luydmila@meta.ua

Features of process territorial administrative forming of Mykolaiv

The topic of forming the territorial administrative name of Mykolayivshchina and perspectives of its development has discovered in the article.

Keywords: Mykolaiv area, territorial administrative unit, process of forming of territory, region, society, historically retrospective aspect.

Матвиенко Л. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Гуманитарного института Национального университета кораблестроения (Украина, Николаев), matvienko_luydmila@meta.ua

Особенности процесса территориально-административного формирования Николаевщины

В статье с исторической точки зрения рассматривается вопрос становления территориально-административной единицы Николаевщины и перспективы ее развития.

Ключевые слова: Николаевская область, территориально-административная единица, процесс формирования территории, регион, общество, исторически-ретроспективный процесс.